

Waarom de natuur van tegendelen houdt: Een metafysische ontdekkingsreis voorbij de draken

Wijsgerig Festival Drift 2023

20 mei | Amsterdam

Emanuel Rutten
VU Amsterdam
e.rutten@vu.nl

Tegendelen

- We komen overal in de natuur tegendelen tegen. Zo is er geen licht zonder donker, geen warmte zonder koude, en geen liefde zonder haat. De werkelijkheid lijkt **eindeloos veel opposities** te bevatten.
- We kunnen **inductief generaliseren** en zo vermoeden dat van alles wat bestaat het *tegendeel* of in elk geval de *negatie* ook bestaat.
- Er bestaan dan dus **géén universele eigenschappen**. Voor iedere eigenschap bestaat er een object dat die eigenschap niet heeft.
- De **rijkgeschakeerdheid** of **diverseiteit** van de wereld om ons heen lijkt dit empirisch te bevestigen. Niet alles is rood, rond, wit, etc.
- Het ontbreken van universele eigenschappen is door de wijsgerige traditie echter zelden of nooit als **metafysisch principe** geformuleerd.
- Als principe heeft het blijkbaar een hele lange **incubatietijd** gehad.

Sporen van het principe

- Heraclitus leert dat de natuur een harmonie of **eenheid van tegendelen** is. Voor alles wat bestaat, geldt dat ook zijn of haar tegendeel bestaat.
- Aristoteles leert in zijn **De Caelo** dat de natuur van tegendelen houdt. En in zijn **Ars Rhetorica** dat als iets potentieel bestaat, ook zijn tegendeel potentieel bestaat.
- Cicero stelt in zijn **De natura deorum** dat de natuur zo in elkaar zit dat alles zijn tegendeel heeft. Cicero noteert hierbij dat dit ook de opvatting van Epicurus is geweest, die in dit verband sprak over **isonomia** of gelijke spreiding.
- Spinoza stelt **Determinatio negatio est**. Determinatie *is* negatie. Om te bestaan als gedetermineerd object, is het nodig te negeren. Het tegendeel moet ook bestaan.
- In zijn **dialectiek** stelt Hegel dat de werkelijkheid zich volgens negaties ontwikkelt.
- Speculatief realisten als Levi Bryant menen dat de natuur teruggaat op **differenties**.

Precisering van het principe

- Een **object** is iets dat bestaat, zoals een tafel, een proton of een mens.
- Objecten hebben **eigenschappen**. Jan is een mens en zijn fiets is rood.
- Een eigenschap is **formeel** dan en slechts dan als alle objecten in alle mogelijke werelden (*beschrijvingen van hoe de wereld is of had kunnen zijn*) het hebben.
- ‘Object zijn’ en ‘Gelijk aan jezelf zijn’ zijn formele eigenschappen. Want alle objecten in alle mogelijke werelden zijn objecten en gelijk aan zichzelf. ‘Mens zijn’ en ‘Rood zijn’ zijn **niet-formele** eigenschappen.
- Als eigenschap p niet-formeel is, dus als er een object in *een mogelijke wereld* is die p mist, dan is er een object in de *actuele wereld* die p mist.
- We krijgen dus “**modal collapse**” - *mogelijke* omissies zijn *actuele* omissies.

Aanvullende begrippen

- Ik laat **negatieve** (*Niet rood zijn*) en **relationele** eigenschappen (*Zich ten noorden van Parijs bevinden*) buiten bereik van het principe: er zijn geen universele niet-formele **positieve intrinsieke** eigenschappen.
- Elke eigenschap (*Rood zijn*) correspondeert met een **concept** (*Rood*). Elk concept heeft een **verwijzing** (*Alle rode objecten*). Twee concepten zijn **gelijk** als ze dezelfde **betekenis** hebben en omgekeerd (*Object en Ding*).
- Een **complex** concept (*Eenhoorn; Boekenkast; Rode tafel*) bestaat uit **deelconcepten** (*Hoorn, Voorhoofd en Paard; Boek en Kast; Rood en Tafel*).
- Een **simpel** concept is een concept dat niet complex is (*Rood of Object*).
- Deelconcepten kunnen simpel of complex zijn. We kunnen dus een complex concept **recursief ontvouwen** in simpele concepten.

Aanvullende begrippen en de kernpremisse

- Concepten hebben ook wat ik een **verwijzingsverzameling** noem. De verwijzingsverzameling van een *simpel* concept is de verwijzing ervan.
 - De verwijzingsverzameling van ‘Rood’ is de verzameling van alle rode dingen.
- De verwijzingsverzameling van een *complex* concept is de **vereniging** van de verwijzingen van de deelconcepten van het complexe concept.
 - De *verwijzing* van ‘Rode fiets’ is de verzameling van alle rode fietsen.
 - De *verwijzingsverzameling* van ‘Rode fiets’ is de verzameling van alle rode objecten en alle fietsen. Het bevat bijvoorbeeld ook rode tafels en blauwe fietsen.
- Verschillende concepten hebben soms dezelfde verwijzing (**Frege**)
 - ‘Dieren met een hart’ en ‘Dieren met een nier’ zijn verschillende concepten. De betekenissen verschillen. Maar elk dier met een hart heeft een nier en omgekeerd.
- Verschillende concepten hebben **niet** dezelfde verwijzingsverzameling
 - ‘Dieren met een hart’ en ‘Dieren met een nier’ hebben inderdaad verschillende verwijzingsverzamelingen. Want ‘Hart’ is een deelconcept van de eerste en niet van de tweede. En ‘Nier’ een deelconcept van de tweede en niet van de eerste.

De kernpremisse

- Twee concepten met dezelfde verwijzingsverzameling zijn gelijk.
- Gelijkheid van verwijzing garandeert *géén* gelijkheid van betekenis. Maar gelijkheid van verwijzingsverzameling *wél*.
- Als twee concepten dezelfde verwijzingsverzameling hebben, dan zijn die concepten zelfs niet van elkaar te onderscheiden door de verwijzingen van al hun deelconcepten te volgen. Ze maken vanuit al hun deelconcepten op exact dezelfde wijze contact met de wereld en zijn dus redelijkerwijs gelijk.
- Alle vermeende voorbeelden van verschillende concepten met dezelfde verwijzingsverzameling zijn weerlegd (Rutten 2021; 2022). De centrale premissie heeft dan ook een voldoende hoge **corroboratiegraad**.

Het semantisch argument

- Neem voor **reductio ad absurdum** aan dat er een niet-formele universele eigenschap *p* bestaat.
- Laat P het concept zijn dat correspondeert met *p*. Omdat *p* universeel is, is de verwijzing van P alles wat bestaat. Concept P is simpel of complex.
- Als P *simpel* is, dan is de verwijzingsverzameling van P alles wat bestaat.
- Het concept ‘Object’ is simpel. De verwijzingsverzameling van ‘Object’ is dus ook alles wat bestaat.
- Omdat P en ‘Object’ dezelfde verwijzingsverzameling hebben, hebben ze dezelfde betekenis. Concept P en het concept ‘Object’ zijn gelijk. Maar dan is *p* de eigenschap ‘Object zijn’.
- Eigenschap *p* is niet-formeel en ‘Object zijn’ is een formele eigenschap. We verkrijgen zo een tegenspraak.

Het semantisch argument (2)

- Als P *complex* is, dan is P een **conjunctie** van simpele deelconcepten.
- P correspondeert met de universele eigenschap *p*. En dus verwijst P naar alles wat bestaat. Omdat P een conjunctie is van simpele deelconcepten, is de verwijzing van elk simpel deelconcept ook alles wat bestaat.
- De verwijzingsverzameling van elk simpel deelconcept is dus ook alles wat bestaat. En omdat de verwijzingsverzameling van het concept ‘Object’ ook alles is wat bestaat, volgt dat ieder simpel deelconcept gelijk is aan ‘Object’.
- Maar dan is P als de conjunctie van simpele deelconcepten die elk gelijk zijn aan ‘Object’ zelf ook gelijk aan ‘Object’. De eigenschap *p* is dus ‘Object zijn’.
- Eigenschap *p* is niet-formeel, terwijl ‘Object zijn’ een formele eigenschap is. We krijgen opnieuw een tegenspraak. We moeten de *reductio aannname verwerpen*.
- Zo volgt de *conclusie* dat er geen niet-formele universele eigenschappen bestaan.

Enkele implicaties

- Niet alles is water (contra **Thales**), vuur, aarde, lucht, een monade (contra **Leibniz**), wil tot macht (contra **Nietzsche**) of levenswil (contra **Schopenhauer**).
- ‘Materieel zijn’ is geen universele eigenschap. Niet alles is dus materieel. Er bestaan **immateriële** objecten. Materialisme faalt.
- ‘Fysisch zijn’ en ‘natuurlijk zijn’ zijn geen universele eigenschappen. Er zijn **niet-fysische** en **bovennatuurlijke** objecten. Fysicalisme en naturalisme falen.
- ‘Immanent zijn’ is ook niet universeel. Er moet dus een transcendent sfeer van **transcendent**e objecten bestaan. Immanentisme faalt.
- Niet alles is vergankelijk. Er bestaan dus niet-vergankelijke of **eeuwige** objecten. Bovendien is niet alles eindig. Er bestaan **oneindige** objecten.
- Panpsychisme faalt eveneens. Niet alles heeft een mentaal aspect. Er zijn objecten zonder een mentaal aspect. Kortom, er zijn **materiële** objecten.
- Ook empirisme, positivisme en fenomenalisme (**esse est percipi**) falen. Want de eigenschap ‘observeerbaar zijn’ is niet universeel. Niet alles is observeerbaar.

Enkele implicaties (2)

- Pantheïsme faalt ook. Want ‘Goddelijk zijn’ is geen universele eigenschap. Niet alles is goddelijk. Er zijn **profane** objecten.
- ‘Mental zijn’ is ook geen universele eigenschap. Niet alles is mental. Maar dan faalt metafysisch idealisme ook.
- De eigenschap ‘Het enige object in de wereld zijn’ is universeel als solipsisme waar is. Maar er zijn geen niet-formele universele eigenschappen. Solipsisme is daarom onwaar. Het **probleem van het bestaan van de buitenwereld** wordt zo opgelost.
- Niet alles is een concreet object. Er bestaan dus abstracte objecten. **Plato** had dan ook gelijk toen hij **abstracta** postuleerde.
- Niet alles is gedetermineerd. Er zijn dus niet-gedetermineerde objecten. Maar dan bestaat de **vrije wil** omdat objectief toeval onmogelijk is (Rutten 2012).
- Niet alles is contingent. Er bestaat dus een noodzakelijk bestaand object. We krijgen een **ontologisch argument** voor een noodzakelijk bestaand wezen.
- Niet alles is ruimtelijk of tijdelijk. Er zijn **buitenruimtelijke** en **-tijdelijke** objecten.

Enkele implicaties (3)

- Niet alles wat bestaat is actueel. Er bestaan dus niet-actuele **possibilia**.
- Niet alles is een samenstelling van vorm en stof, wat Aristoteles reeds leerde.
- Niet alles is goed. Er zijn dus objecten of standen van zaken die niet goed zijn. Dit opent de mogelijkheid van een nieuw antwoord op **de vraag naar het kwaad**.
- Niet alles is veroorzaakt. Er zijn dus onveroorzaakte oftewel **eerste** objecten.
- Niet alles is mereologisch samengesteld. Er zijn dus mereologisch enkelvoudige objecten. Er zijn **atomen**. Er is een mereologisch **fundamenteel bestaansniveau**.
- Zelfs de beroemde vraag van **Leibniz** (“Waarom is er iets in plaats van niets?”) kan worden beantwoord. Er moeten objecten zijn omdat anders op grond van de logische wet **ex falso quodlibet** alle eigenschappen universeel zouden zijn.
- De wereld bevat dus al met al immateriële, niet-fysische, bovennatuurlijke, transcendentie, noodzakelijk bestaande, onveroorzaakte, eerste, abstracte, vrije, eeuwige, oneindige, buiten-ruimtelijke en buiten-tijdelijke objecten.
- We krijgen de wereld weer terug zoals we deze **klassiek** altijd opgevat hebben.

Een theorie van alles?

- Het **recept** voor het afleiden van implicaties waarmee allerlei bestaande debatten in de metafysica beslecht kunnen worden zal nu duidelijk zijn.
- Het principe dat er geen niet-formele universele eigenschappen zijn, begint zo langzamerhand te lijken op een heuse **theorie van alles**.
- Die ene formule die niet ad hoc is en de hele wereld zoals we die klassiek altijd verstanden opnieuw lijkt te impliceren, is dan ook géén formule in de *fysica* of *kosmologie*. De gezochte formule is een *metafysische* formule: $\forall P \exists x \neg P(x)$.
- Het functioneert als een **filter voor wereldbeelden**. Wereldbeelden die het bestaan van een niet-formele universele eigenschap impliceren, zoals materialisme, fysicalisme, naturalism en pantheïsme worden erdoor weerlegd.
- Het zijn is blijkbaar zo divers, zo rijkgeschakeerd, dat het zich door geen enkel “Alles is zus” of “Alles of zo” keurslijf laat knechten. Het zijn ontglipt elke poging om het in een dwingende universele mal te persen. Het zijn is **radicaal vrij**.
- Zo wijst de taal ons de weg. Het woord of de **logos** is de weg naar de grond van het zijn. En inderdaad. De wereld is de wereld zoals gedacht door de logos.

Verder lezen?

“Positive Universally Held Properties are Necessarily Universally Held”

Acta Philosophica 30 (1): 139-158 (2021)

“De taal wijst ons de weg: Het semantisch argument”

Radix 48 (4): 306-318 (2022)

www.emmanuelrutten.nl